

IN MEMORIAM

Algirdas Varnas (1949 12 27 – 2013 02 26)

Baigiantis kalendorinei žiemai Vilniaus Karveliškių kapinės amžinam poilsiui priglaudė ilgametį Lietuvos istorijos instituto darbuotoją Algirdą Varną. Netikėta vienatinio sūnaus mirtis tapo nepakeliamu smūgiu Algirdui. Jo neliko per pusę metų.

Lietuvos istorijos institutas buvo vienintelė A. Varno darbovietė. Jo darbuotojai gerai prisimena Algirdą, savo gyvenimo darbus bemaž per pusę padalijusio tarp archeologijos ir leidybos. Instituto leidiniuose pasirodę bent du nekrologai (Zabiela G., Žodis apie Algirdą Varną, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2013, t. 39, p. 384–385; Vaškevičiūtė I., Algirdą Varną prisimenant (1949 12 27 – 2013 02 26), *Lietuvos istorijos metraštis, 2013/1*, Vilnius, 2014, p. 191–194) neblogai nušviečia A. Varno gyvenimo kelią. A. Varną čia keliais bruožais pristatysime tik kaip archeologą.

Archeologija Algirdas susidomėjo 1969 m. įstojęs studijuoti istorijos į Vilniaus universitetą. Galutinai jį archeologija pavergė kasinėjant Maišiagalos (Vilniaus r.) piliakalnį, kur 1971–1973 m. tyrimus atliko Regina Volkaitė-Kulikauskienė. 1972 m. už pranešimą universiteto studentų mokslinėje draugijoje „Maišaigalos piliakalnio tyrinėjimai" Lietuvos istorijos sekcijoje jam buvo paskirta pirma vieta.

Baigęs universitetą A. Varnas 1974 m. liepos 1 d. priimtas dirbti į Lietuvos istorijos institutą (tada tiesiog Istorijos institutą, priklausiusį Mokslų akademijos sistemai, kur įsidarbinti nebuvo taip paprasta). Matyt, čia kiek pagelbėjo R. Kulikauskienė, kuri tapo savotiška A. Varno globėja archeologijoje. Savo kaip mokslininko karjerą A. Varnas, kaip ir visi kiti tiesiai po universiteto į institutą atėję žmonės, pradėjo nuo jaunesniojo mokslinio bendradarbio, gaudamas 111 rublių mėnesinę algą. Tai nebuvo dideli pinigai, už juos buvo įmanoma tik pragyventi, ir tai nelengvai, juk Algirdas nebuvo vilnietis. Kilti aukštyn moksle buvo įmanoma tik rengiant daktarinę disertaciją (tuomet Lietuvoje kaip ir visoje TSRS buvo dviejų pakopų disertacijos, o pirmoji vadinosi kandidatine). Iškart 1974 m. įjungtas į R. Kulikauskienės vadovaujamą temą „Medžiaginė lietuvių kultūra IX–XIII a.", A. Varnas pradėjo gilintis į gintaro naudojimą geležies amžiuje. 1974–1975 m. A. Varnas išlaikė anglų kalbos kandidatinio minimumo egzaminą, lankė vokiečių kalbos kursus. Pasirengimas moksliniam darbui buvo akivaizdus, tačiau tema nebuvo labai perspektyvi, o nuo 1976 m. A. Varnui įsitraukus į grynai praktinę temą „Archeologinių paminklų tyrinėjimai respublikos

statybose“ būsimai disertacijai dažnai nelikdavo ir laiko. Būdamas ūkiškas ir pareigingas Algirdas nesikratė ir kitokių, su mokslu nesusijusių darbų, kuriuos atlikdavo taip pat sąžiningai. Taip už talką rekonstruojant Mokslų akademijos poilsio vilas Palangoje 1977 m. vasario 18 d. jis iš Mokslų akademijos prezidiumo gavo padėką.

Tačiau toks kruopštumas visame kame ir ypač įsitraukus į lauko tyrinėjimus trukdė dirbti mokslinį darbą. Tam greičiausiai nebuvo ir didelio polinkio. Algirdas labiau mėgo rinkti medžiagą, išsamesnius jos apibendrinimus palikdamas tolesniems laikams, kurie taip ir neatėjo. Vėl ne be R. Kulikauskienės pagalbos pakeitęs mokslinio domėjimosi temą į tarsi perspektyvesnę „Žirgų kapai Lietuvoje“ (oficialiai patvirtinta 1980 m. gruodžio 15 d.) kibo į medžiagos jai rinkimą. Šioje srityje tam tikrą įdirbį jau buvo padariusi pati R. Kulikauskienė bei traukinio katastrofoje Žasliuose 1975 m. žuvęs Juozas Antanavičius, tad iškart teko ieškoti savito temos atskleidimo kelio, nesidubliuojančio su jau darytais darbais. Ir ši planuota disertacija įstrigo, galiausiai taip ir nebuvo parengta, nors A. Varnas ties ja dirbo vos ne iki kol paliko instituto Archeologijos skyrių.

Nuo 1976 m. A. Varnas pradėjo kasinėti užsakomuose objektuose, pradžioje kaip dalyvis kitų vadovaujamose ekspedicijose, o gana greitai ir vadovaudamas pats (nuo tyrimų Vaiteikūnų pilkapyno vietoje Radviliškio r.). Šie tyrimai (A. Varnas kasinėjo apie pora dešimčių objektų) leido sukaupti didžiulę lauko tyrimų patirtį bei kiek lengviau gyventi (temoje dirbę archeologai kartu su visokiomis išmokomis gaudavo daugiau), tačiau objektų rinktis negalėjai. Todėl ir A. Varno tyrinėtų objektų sąraše yra tokie skirtingi paminklai kaip jau minėtas Vaitiekūnų pilkapynas, Šapnagių, Tulpiakiemio, Griežės kapinynai, Verkių dvaras, Papilės piliakalnio papėdės gyvenvietė, net Telšių senamiestis. Bendrai lyg bandyta labiau specializuotis tyrinėti kapynus ir daugiau Vakarų Lietuvoje. 1979–1980 m. jis dar buvo įtrauktas į „Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvado“ darbo grupę, kur turėjo rašyti straipsnelius apie atskirus archeologijos paminklus. Vis šie darbai buvo taikomojo pobūdžio, jie akademinėje instituto veikloje buvo ne itin vertinami, tad ir A. Varnas jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu Archeologijos skyriuje išliko, galima sakyti, visą darbo jame laiką (nepriklausomos Lietuvos laikais ši pareigybė buvo pervardyta į asistento). Iš skyriaus jis galutinai pasitraukė tik 2000 m. vasario 1 d., jau kelerius metus dirbdamas instituto Leidybinės grupės vedėju.

Toks buvo Algirdas Varnas – žmogus, archeologijoje nenuvertęs kalnų, tačiau nebuvęs joje nei pašaliečiu, nei amatininku. Jį galima įvardyti kaip archeologą praktiką, kurio darbais naudosis kiti. Jie ir atskleis tikrąjį jo indėlį į mūsų praeities pažinimą.

Algirdo Varno bibliografija

1. Gintaro dirbiniai Lietuvoje IX–XIII a., *Jaunųjų istorikų darbai*, Vilnius, 1976, t. 1, p. 7–18.
2. Раскопки в дер. Даубаряй, Археологические открытия *1975 года*, Москва, 1976, с. 435–436 (соавтор В. Даугудис).
3. Раскопки в дер. Даубаряй, Археологические открытия 1976 года, Москва, 1977, с. 426 (соавторы В. Даугудис, А. Холодинска).
4. Gintaro apdirbimas, *Lietuvių materialinė kultūra IX–XIII amžiuje*, Vilnius, 1978, t. II, p. 117–124, 133–134, 144–145, pav. 4–6, XXIV–XXV.
5. Daubarių (Mažeikių raj.) senkapių tyrinėjimai 1975 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1974 ir 1975 metais*, Vilnius, 1978, p. 155–156.
6. Gintaro apdirbimas, *Lietuvių materialinė kultūra IX–XIII amžiuje*, Vilnius, 1978, t. 1, p. 117–124, 133–134, 144–145.
7. Vaitiekūnų (Radviliškio raj.) senkapio tyrinėjimai 1977 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976 ir 1977 metais*, Vilnius, 1978, p. 136–141.
8. Раскопки могильника у дер. Вайтекунай, *Археологические открытия 1977 года*, Москва, 1978, с. 431.
9. Раскопки могильника вд. Вайтекунай, *Археологические открытия 1978 года*, Москва, 1979, с. 451.
10. Šapnagių (Akmenės raj.) senkapio tyrinėjimai 1979 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980, p. 111–114.
11. Vaitiekūnų pilkapyno (Radviliškio raj.) 1978 metų tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980, p. 48–50.
12. Žirgų antkaklės Lietuvoje, *Jaunųjų istorikų darbai*, Vilnius, 1980, t. 3, p. 99–101.
13. Некоторые особенности украшений конской сброи у балтов в X–XII вв., *Тезисы докладов советской делегации на IV международном конгрессе славянской археологии*, Москва, 1980, с. 5–6.
14. Раскопки могильников в Шапнагяй и Тульпякемис, *Археологические открытия 1979 года*, Москва, 1980, с. 375.
15. Antrasis Griežės kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 103–105.
16. Griežės kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 75–78.
17. Paketurių ir Elniškių kapinynai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 110–112.
18. Tulpiakiemio kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 94–97.
19. Griežės plokštinis kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*, Vilnius, 1984, p. 108–111.
20. Milių plokštinis kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*, Vilnius, 1984, p. 106–108.
21. III–V a. Vaitiekūnų (Radviliškio raj.) pilkapynas, *MADA*, Vilnius, 1984, t. 4, p. 24–38.
22. Раскопки могильника в д. Гриеже, *Археологические открытия 1982 года*, Москва, 1984, с. 381–382.
23. Раскопки могильника в д. Гриеже, *Археологические открытия 1983 года*, Москва, 1985, с. 419.
24. Griežės km. (Mažeikių raj.) XV a. pabaigos – XVII a. senkapiai, *MADA*, Vilnius, 1986, t. 3, p. 24–36.
25. Laistų plokštinis kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986, p. 78–80.
26. Stragnų plokštinis kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986, p. 80–82.
27. Исследования могильника Страгнай, *Археологические открытия 1985 года*, Москва, 1987, с. 475–476.

28. Baltijos šalių archeologų simpoziumas Danijoje, *LIM*, *1992 metai*, Vilnius, 1994, p. 285–286. (1992 04 26–29 Bornholme).

29. Masteikių kapinyno 1993 metų tyrimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 178–184.

30. Pamūšio senkapių tyrimai 1993 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 185–186.

31. Ką mena Griežės senkapiai?, *Pergalės vėliava* (Mažeikiai), 1987 09 10, p. 3.

32. Šapnagių (Akmenės raj.) XVI–XVIII a. senkapiai, *MADA*, Vilnius, 1987, t. 3, p. 24–41 (bendrautoris E. Ivanauskas).

33. Pavilkijo kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*, Vilnius, 1988, p. 110–114.

34. Tulpiakiemio kapinynas; Vaitiekūnų pilkapynas, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 1988, t. 4, p. 425–426.

35. Archeologiniai tyrimai Verkių parke 1990 ir 1991 m., *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais*, Vilnius, 1992, t. II, p. 65–73.

36. Pavilkijo kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*, Vilnius, 1988, p. 114.

37. Tulpiakiemio kapinynas; Vaitiekūnų pilkapynas, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 1988, t. 4, p. 425–426.

38. Archeologiniai tyrimai Verkių parke 1990 ir 1991 m., *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais*, Vilnius, 1992, t. II, p. 65–73.

39. Tulpiakiemio senkapiai, *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 1995, t. 11, p. 244–289.

40. Burials with horses in Lithuania (from the ancient times to the 14th century), *Lietuvos ir Vakarų Norvegijos archeologija: (Vilniaus–Bergeno archeologų konferencija, 1996 m. balandžio 15–19): Programa ir tezės*, Vilnius, 1996, p. 18.

41. Masteikių kapinyno (Kauno raj.) tyrimai 1994 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais*, Vilnius, 1996, p. 138–141.

42. Ažubalio–Bajorų piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 116.

43. Bajorų–Padūdžio pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 116.

44. Benediktavo, Linkmenų piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 116.

45. Ginučių piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 129.

46. Margavonės pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 139.

47. Palūšės pirmasis pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 154.

48. Papiliakalnės piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 154–155.

49. Didžiasalio pirmasis pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 156.

50. Poviliškės pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 156.

51. Ruokiškės piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 159.

52. Šakarvos antrasis pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 170.

53. Šakarvos pirmasis pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 170.

54. Tolimėnų piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 170.

55. Trakų pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 170.

56. Vaišniūnų (Medžiukalnio miško) antrasis pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 171–172.

57. Vaišniūnų (Medžiukalnio miško) pirmasis pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 172.

58. Vaškonių piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 172.

59. Žagarinės pilkapynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 173.

60. Mažulonių piliakalnis, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1996, t. 1: *Rytų Lietuva*, p. 140 (bendraautoris G. Zabiela).

61. Rajono archeologinė praeitis, *Mažeikiai: Praeitis, dabartis ir perspektyvos.* Konferencijos, įvykusios 1996 m. kovo 2–3, medžiaga, Mažeikiai, 1997, p. 7–12.

62. Verkių virsmas. Pokalbį užrašė L. Giedraitis, *Liaudies kultūra*, Vilnius, 1997, nr. 6, p. 1–6.

63. Archeologas Jonas Stankus, *Lietuvos istorijos metraštis 1997*, Vilnius, 1998, p. 534–535.

64. Tulpiakiemio kapinynas, *Kultūros paminklų enciklopedija*, Vilnius, 1998, t. 2: *Rytų Lietuva*, p. 121.

65. Papilės piliakalnio papėdės gyvenvietės tyrimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 metais*, Vilnius, 2002, p. 41–43.

66. Pavilkijo kapinynas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2010, t. XVII, p. 676–677.

Gintautas Zabiela